

Πόλεμος και κλιμάκωση το 2022-2023

Description

Ιωάννης Τιρκίδης*

Ο πόλεμος στην Ουκρανία είναι ένα κατακλυσμιαίο γεγονός τόσο από οικονομική όσο και από πολιτική άποψη. Σηματοδοτεί την επιστροφή στην πολιτική των μεγάλων δυνάμεων. Σηματοδοτεί επίσης την εργαλειοποίηση της οικονομίας για γεωπολιτικούς σκοπούς και αναδεικνύει τον συνεχιζόμενο κατακερματισμό του διεθνούς συστήματος. Τα σημεία ανάφλεξης είναι πιο ορατά, όχι μόνο στη σύγκρουση ΗΠΑ και Ρωσίας, αλλά και στη σύγκρουση ΗΠΑ και Κίνας. Ο κίνδυνος κλιμάκωσης και στις δύο περιπτώσεις είναι πλέον πιο ορατός, μεταξύ άλλων στη Νότια και την Ανατολική Θάλασσα της Κίνας. Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπήρξε αρχικά μια απίστευτη επίδειξη ενότητας στην υποστήριξη της Ουκρανίας κατά της Ρωσίας, αλλά τώρα υπάρχουν αυξανόμενες εντάσεις, καθώς ο υψηλότερος πληθωρισμός, οι ενεργειακές ελλείψεις και η νομισματική σκλήρυνση επηρεάζουν διαφορετικά τις χώρες. Οι παλιές διαιρέσεις θα επανεμφανιστούν καθώς η Ένωση θα συζητά την επιστροφή της σε ένα νέο σύνολο δημοσιονομικών κανόνων, επίσης τις διευθετήσεις για την ασφάλεια και την άμυνα της και την ευρύτερη διακυβέρνησή της. Ο πόλεμος στην Ουκρανία μετατοπίζει την εσωτερική ισορροπία δυνάμεων στην ΕΕ περισσότερο στις χώρες του νότου και της ανατολικής Ευρώπης, καθώς θα συγκρούονται δύο διαφορετικές αντιλήψεις για το μέλλον της Ευρώπης. Τέλος, ο ρόλος του NATO στην αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την έκβαση του πολέμου στην Ουκρανία. Από αυτή την άποψη, μια ρωσική νίκη θα είναι σαφώς πιο δύσκολα διαχειρίσιμη από μια ουκρανική νίκη. Σε αυτό το άρθρο, κάνουμε έναν απολογισμό των όσων μας άφησε το 2022 και των όσων μπορεί να φέρει ή να μην φέρει το 2023.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία επιδείνωσε την ενεργειακή κρίση και ενίσχυσε τον πληθωρισμό, που είναι ο χειρότερος των τελευταίων σαράντα ετών. Οι πληθωριστικές πιέσεις ήταν ήδη εμφανείς από την κρίση του Κόβιντ, που προηγήθηκε του πολέμου, αλλά η ενεργειακή κρίση επιτάχυνε και επιδείνωσε τις πιέσεις. Επιπλέον, μια σειρά αλληλο-επικαλυπτόμενων παραγόντων, διασφαλίζουν ότι ο πληθωρισμός δεν θα είναι προσωρινός και θα χρειαστεί περισσότερος χρόνος για να τεθεί υπό έλεγχο. Παράγοντες όπως ο αυξανόμενος προστατευτισμός, η πράσινη μετάβαση, η επίμονα χαμηλή αύξηση της παραγωγικότητας, η επιβράδυνση της αύξησης του πληθυσμού, καθώς και οι πιο εκτεταμένες ελλείψεις εργατικού δυναμικού μετά την πανδημία, μαζί, διασφαλίζουν ότι ο μέσος πληθωρισμός κατά τα επόμενα δέκα χρόνια θα είναι υψηλότερος από ό,τι κατά τα τελευταία δέκα χρόνια. Η επικράτηση στην οικονομία, των καλούμενων σοκ της προσφοράς στην εξίσωση του πληθωρισμού, αυτή τη φορά, σημαίνει ότι οι πολιτικές των κεντρικών τραπεζών είναι λιγότερο αποτελεσματικές στην καταπολέμησή του. Η μόνη μόνιμη λύση στα προβλήματα και τις δυσχέρειες από τέτοια σοκ της προσφοράς, είναι η άμεση αντιμετώπισή τους, η οποία αναγκαστικά απαιτεί χρόνο.

Η αντίδραση των κεντρικών τραπεζών των προηγμένων χωρών έναντι του πληθωρισμού, ήταν μέχρι στιγμής σχετικά έντονη. Σε λιγότερο από ένα χρόνο, οι κεντρικές τράπεζες των χωρών αυτών, αύξησαν τα παρεμβατικά τους επιτόκια από μηδέν ή σχεδόν μηδέν, στο 4.75% στην περίπτωση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ, και στο 3% στην περίπτωση της ΕΚΤ. Πρόκειται για μια από τις ταχύτερες νομισματικές αυστηροποιήσεις στην ιστορία. Ως αποτέλεσμα, η παγκόσμια οικονομία αντιμετωπίζει τώρα την προοπτική μιας σημαντικής επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας, και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και ύφεσης. Ταυτοχρόνως, το χρηματοπιστωτικό περιβάλλον θα είναι ευάλωτο, ιδίως καθώς οι κεντρικές τράπεζες αρχίζουν επίσης μια αχαρτογράφητη πορεία συρρίκνωσης των ισολογισμών τους.

Σύμφωνα με τις αναθεωρημένες Παγκόσμιες Οικονομικές Προβλέψεις του ΔΝΤ που δημοσιεύθηκαν στα τέλη Ιανουαρίου, η παγκόσμια ανάπτυξη αναμένεται να επιβραδυνθεί από 3.4% το 2022 σε 2.9% το 2023. Για τις ανεπτυγμένες οικονομίες, η επιβράδυνση θα είναι εντονότερη, από το 2.7% στο 1.2% και στο 1.4% στις ΗΠΑ. Οι συνθήκες στη ζώνη του ευρώ είναι δυσκολότερες. Παρά τα σημάδια ανθεκτικότητας στην ενεργειακή κρίση, τον ηπιότερο χειμώνα και τη γενναιόδωρη δημοσιονομική στήριξη, η μάλλον επιθετική νομισματική αυστηροποίηση της ΕΚΤ και το αρνητικό σοκ των όρων εμπορίου από την άνοδο των επιδοτούμενων τιμών ενέργειας, θα συμπιέσουν την ανάπτυξη, η οποία αναμένεται να φτάσει στο 0.7% το 2023. Με την οικονομία της Κίνας να ανοίγει πλέον ξανά από τους περιορισμούς της πανδημίας, το ΔΝΤ αναμένει ότι η ανάπτυξη θα

ανακάμψει στο 5.2% το 2023. Μαζί, Κίνα και Ινδία, θα αντιπροσωπεύουν το ήμισυ της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2023, έναντι μόλις 10% για τις ΗΠΑ και την ευρωζώνη μαζί.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία θα συνεχίσει να κλιμακώνεται επικίνδυνα. Η Ρωσία έχει πλέον ενισχύσει τις θέσεις της στα ανατολικά και προετοιμάζεται για μια νέα επίθεση με νέα στρατεύματα που βρίσκονται ήδη στην παραμεθόριο. Οι συνεχείς και συστηματικές επιθέσεις της Ρωσίας κατά των οικονομικών και στρατιωτικών ουκρανικών υποδομών τους τελευταίους μήνες, ήταν ιδιαίτερα αποδιοργανωτικές. Η Ουκρανία συνεχίζει να λαμβάνει οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη από τη Δύση, συμπεριλαμβανομένου προηγμένου εξοπλισμού, αλλά είναι πλέον μια εξουθενωμένη χώρα, με περίπου το ένα τρίτο του πληθυσμού της να έχει ήδη διαφύγει. Αυτό εγείρει το ερώτημα, ποια θα είναι η απάντηση του NATO πέραν της παροχής περισσότερων πυρομαχικών και στρατιωτικών συστημάτων για την Ουκρανία, έναντι μιας διευρυμένης Ρωσικής επίθεσης. Αν και αδιανόητη η πυρηνική κλιμάκωση σε αυτό το στάδιο δεν είναι ακριβώς αμελητέας πιθανότητας.

Στην Ευρώπη, η εσωτερική ισορροπία δυνάμεων έχει αλλάξει, και θα μπορούσε δυνητικά να απειλήσει τη συνοχή και την αποτελεσματικότητά της στο μέλλον. Η έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου, η πανδημία, και ο πόλεμος στην Ουκρανία, έχουν αλλάξει τις αντιλήψεις και έχουν συμβάλει στην αναπροσαρμογή των σχέσεων μεταξύ των κρατών. Η έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου δημιούργησε ένα κενό υπέρ των περισσότερο παρεμβατικών προσεγγίσεων για την χάραξη κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής και τη συνένωση οικονομικών πόρων. Η πανδημία είχε τεράστιες ανθρώπινες και οικονομικές επιπτώσεις στην ΕΕ και άνοιξε την πόρτα για τη λήψη πρωτοφανών μέτρων αντιμετώπισης της συμπεριλαμβανομένης της δρομολόγησης ενός τεράστιου πακέτου κινήτρων ύψους €750 δισεκατομμυρίων με επιχορηγήσεις και δάνεια, το οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δανειστεί για να το εξοφλήσει.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία οδήγησε σε αυστηρές οικονομικές και πολιτικές κυρώσεις κατά της Ρωσίας, ενισχύοντας την ενεργειακή κρίση και τις δυσάρεστες παρενέργειές της. Η Ευρώπη έσπευσε να αγοράσει προμήθειες υγροποιημένου φυσικού αερίου, στερώντας τις ουσιαστικά από τις αναπτυσσόμενες χώρες και ανεβάζοντας τις τιμές. Η Ευρώπη κατόρθωσε να μειώσει τη ζήτηση ενέργειας, ενώ παράλληλα κινήθηκε γρήγορα για τη δημιουργία δυνατοτήτων εισαγωγής υγροποιημένου φυσικού αερίου. Αλλά τα υποκείμενα προβλήματα παραμένουν. Οι εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου θα εξαντληθούν μέχρι το τέλος του χειμώνα και θα πρέπει να ξαναχτιστούν για τον επόμενο χειμώνα χωρίς καθόλου ρωσικό αέριο αυτή την φορά. Η ανάγκη για ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της ενέργειας υποδεικνύει μια σημαντική συνέπεια της κρίσης

στον τομέα της διακυβέρνησης: την ανάγκη για μια πιο ουσιαστική Ενεργειακή Ένωση.

Πιο σημαντικό για την ασφάλεια και την άμυνα, ο πόλεμος, τουλάχιστον αρχικά, έδωσε στο NATO μια νέα αίσθηση σκοπού που ανταποκρινόταν στις προσδοκίες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Πριν από τον πόλεμο, το NATO βρισκόταν στη δίνη μιας κρίσης ταυτότητας. Το 2019, για παράδειγμα, ο Γάλλος πρόεδρος Εμμανουέλ Μακρόν, περιέγραψε το NATO ως εγκεφαλικά νεκρό και προωθούσε αντ' αυτού, ευρωπαϊκές εναλλακτικές λύσεις. Ο πόλεμος τα άλλαξε, δίνοντας νέα πνοή στο NATO και παρακινώντας ακόμη και τη Σουηδία και τη Φινλανδία να σπάσουν την ιστορική ουδετερότητά τους και να υποβάλουν αίτηση ένταξης στη συμμαχία. Αλλά όλα αυτά θα επανεξεταστούν, ανάλογα με το πώς θα τελειώσει ο πόλεμος στην Ουκρανία.

Οι δεσμοί μεταξύ Κίνας και Ρωσίας έχουν ενισχυθεί ως αποτέλεσμα του πολέμου στην Ουκρανία και των κυρώσεων. Κατά τη συνάντησή τους την παραμονή των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων στο Πεκίνο στις 7 Φεβρουαρίου 2022, ο Βλαντιμίρ Πούτιν και ο Σι Τζινπίνγκ δήλωσαν την αντίθεσή τους στην περαιτέρω διεύρυνση του NATO και στη δημιουργία άλλων περιφερειακών συμμαχιών ασφαλείας. Αποκάλυψαν μια συμφωνία μεταξύ τους, που, αν και δεν αποτελεί επίσημη συμμαχία καθ' εαυτή, αντιπροσωπεύει μια ισχυρότερη επίδειξη αλληλεγγύης από οποιαδήποτε άλλη φορά στο παρελθόν. Η Κίνα, ένας ισότιμος ανταγωνιστής των Ηνωμένων Πολιτειών, αποκτά φθηνή πρόσβαση στους τεράστιους φυσικούς πόρους της Ρωσίας και έχει μακροπρόθεσμα να κερδίσει από τη σχέση αυτή.

Ταυτόχρονα, οι σχέσεις μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ παρουσιάζουν αυξανόμενα σημάδια έντασης, εν μέρει ως αποτέλεσμα της ενεργειακής κρίσης, η οποία πλήττει δυσανάλογα την Ευρώπη, και εν μέρει ως αποτέλεσμα του νόμου των Ηνωμένων Πολιτειών, για τη μείωση του πληθωρισμού, ο οποίος αποτελεί σε σημαντικό βαθμό, προστατευτικό μέτρο για την αμερικανική βιομηχανία. Αυτό ενισχύει την επιχειρηματολογία για περισσότερο προστατευτισμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Υπάρχουν επίσης εσωτερικά ζητήματα στην ΕΕ, όπως η αναδιαμόρφωση των δημοσιονομικών κανόνων και άλλα ζητήματα διακυβέρνησης, τα οποία δεν έχουμε χώρο να συζητήσουμε εδώ. Αλλά ο πόλεμος στην Ουκρανία είναι μια καμπή που θα έχει αντίκτυπο για μεγάλο χρονικό διάστημα και θα αλλάξει ριζικά τον κόσμο και τις ρυθμίσεις ασφαλείας του. Η επιστροφή στην πολιτική των μεγάλων δυνάμεων θα δημιουργήσει έναν πιο επικίνδυνο και κατακερματισμένο κόσμο, σε μια εποχή που τα προβλήματα είναι πιο παγκόσμια από τη φύση τους, απαιτώντας αντιθέτως, παγκόσμιες προσεγγίσεις και συνεργασία.

**Ο Ιωάννης Τιρκίδης είναι Διευθυντής Οικονομικών Ερευνών στην Τράπεζα Κύπρου και Πρόεδρος της Εταιρείας Κυπριακών Οικονομικών Μελετών (Cyprus Economic Society). Οι απόψεις που εκφράζονται είναι προσωπικές.*